

Makroekonomik Dengesizlik Göstergeleri 2021 - II

Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında maliye ile para politikaları arasındaki eş güdümü güçlendirmek, makroekonomik politikaları izlemek ve bu politikaların gözetimini geliştirmek amacıyla oluşturulan Makroekonomik Dengesizlik Göstergeleri - MDG (Macroeconomic Imbalance Procedure Scoreboard), TEPAV tarafından Türkiye için kamuya açık resmi istatistikler esas alınarak gösterge niteliğinde oluşturulmakta ve üç aylık dönemlerle güncellenmektedir.¹

MDG'ye ilişkin son güncelleme 2021 yılının ikinci çeyreğine ilişkin olarak yapılmıştır. Güncellenen veriler, özellikle 2020 yılı ve sonrasında hâkim olan eğilimlerin devam ettiğini göstermektedir. Bu kapsamda Türk lirasının hızlı değer kaybına paralel olarak Türkiye'nin birim işgücü maliyeti önemli ölçüde gerilerken rekabet gücü yükselmekte, cari işlemler açığı ise bir önceki döneme kıyasla azalmaktadır. Bu dönemde Türkiye'nin ihracat gelirlerinin dünya ihracatı içindeki payına bağlı göstergenin 2020 yılı öncesi eğilimine ulaşamamış olması dış ticaret ve cari işlemler dengesinde gözlenen olumlu seyrin küresel eğilimin yansımaları olduğuna ve rekabet gücünün etkisinin beklendiği kadar güçlü olmayabileceğine işaret etmektedir. Diğer taraftan, ikinci çeyrekte yerleşiklerin yurtiçi ve uluslararası borçluluğu kısmî olarak gerilemiş, konut fiyatlarındaki artışlar da hız kesmiştir. Göreli olarak olumlu gelişme kaydeden söz konusu iç ve dış dengesizlik göstergelerine rağmen, istihdam görünümündeki olumsuzluk derinleşmektedir. Nitekim işsizlik oranı yıllara sâri yüksek seviyesini korurken, işgücüne katılım oranına bağlı aktivite göstergesinin gerilediği, uzun dönem işsizlik oranının arttığı ve genç işsizlik oranında 2019 yılı sonrasında gözlenen hızlı yükseliş eğiliminin ise güçlendiği görülmektedir.

I. Dış Dengesizlik ve Rekabetçilik Göstergeleri

Azalan cari işlemler açığına rağmen Türkiye'nin dünya ihracatındaki payı sınırlı bir artış göstermiştir. 2020 yılı itibarıyla hızlanan Türk lirasındaki değer kaybı eğilimi 2021 yılı ikinci çeyreğinde de devam etmiş ve **reel efektif döviz kurundaki TÜFE bazlı üç yıllık değişim** eksi yüzde 23,6 olarak gerçekleşmiştir. Ancak söz konusu rekabetçilik göstergesindeki gerilemenin yüzde 11'lik eşik değere göre oldukça yüksek olması dikkat çekmektedir. Benzer şekilde, bir diğer rekabetçilik göstergesi olan **birim işgücü maliyetindeki** gerileme eğilimi de 2021 yılının ikinci çeyreğinde ivme kazanmıştır. Rekabet gücü göstergelerinde gözlenen güçlenmenin bir yansıması olarak, MDG Puan Tablosunun dış dengesizlik göstergelerinden birisi olan **cari işlemler dengesinin son üç yıllık ortalaması** da yüzde 1,5 düzeyine inerek eşik değerinin altında gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, yerleşiklerin yurtdışından finansal alacak ve yükümlülükleri ile finansal varlıklarını içeren **net uluslararası yatırım pozisyonu** göstergesi yüzde -35 olan eşik değerinin 3,5 puan altında gerçekleşmiş ve yüksek borçluluk seviyesini korumuştur.² Ayrıca, azalmakta olan cari işlemler açığına rağmen, Türkiye'nin ihracat gelirlerinin dünya ihracatındaki payına bağlı göstergenin 2021 yılı ilk çeyreğinde son yedi yılın en düşük seviyesine gerilediği, ikinci çeyreğinde ise sınırlı oranda arttığı ancak 2020 yılı öncesi seviyelerine ulaşamadığı gözlenmektedir.

¹ Detaylı çalışma için bakınız: Cangöz, M. C., Şahinbeyoğlu, G., Kurt, T. ve E. Yılmaz (2021). "Avrupa Birliği Makroekonomik Dengesizlik Prosedürü (MDP) ve Türkiye Değerlendirmesi," TEPAV Değerlendirme Notu, No. 202105 (<https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/10244>)

² TCMB tarafından yayınlanan Uluslararası Yatırım Pozisyonu İstatistikleri 19 Ağustos 2021 tarihli yayınlara birlikte revize edilmiş ve veriler 1998 yılına dek güncellenmiş, güncelleme ile birlikte net UYP açık pozisyonunda iyileşme kaydedilmiştir. Revizyon çalışması için bakınız: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/03c3fab1-c4dd-416a-b964c41c61c6/en2103.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-03c3fab1-c4dd-416a-a717-b964c41c61c6-nJtds9E>

II. İç Dengesizlik Göstergeleri

2021 yılının ikinci çeyreğinde, yerleşiklerin borçluluk seviyesi ve varlık fiyatlarında aynı yılın ilk çeyreğine kıyasla kısmî azalış gözlenmektedir. Konut piyasasındaki reel fiyat değişimini ölçen **konut fiyat endeksi**, yılın ikinci çeyreğinde bir önceki çeyreğe kıyasla gerilemiş olsa da yüzde 6 olarak belirlenen eşik değer önemli ölçüde üzerinde seyretmeye devam etmektedir. Öte yandan, ekonomideki borçluluk düzeylerinin takibine yönelik iç dengesizlik göstergelerinin (**özel sektör kredi akışı, özel sektör borç stoku ve genel yönetim borç stoku**) tamamı 2021 yılının ikinci çeyreğinde yılın ilk çeyreğine kıyasla gerilemiş ve düzey olarak eşik değerlerin altındaki konumlarını korumuştur. Buna karşılık, yerleşiklerin azalan borçluluklarına rağmen **finansal sektörün toplam yükümlülükleri** göstergesinin 2021 yılı birinci ve ikinci çeyreğindeki değerleri yüzde 16,5 olarak belirlenen eşik değer çok üzerindedir. Ayrıca, 2016 yılından başlayarak yüzde 10 eşik değer üzerinde seyreden **işsizlik oranı** göstergesi de COVID-19 küresel salgınıyla birlikte yaklaşık 2 puan yükselmiş ve 2021 yılı ilk yarısında da söz konusu seviyeleri korumuştur. Bu veriler ışığında artan aşılama ve devam eden ekonomik normalleşme süreçlerine rağmen COVID-19 salgınının istihdam üzerindeki olumsuz etkilerinin devam ettiği anlaşılmaktadır.

III. İstihdam Göstergeleri

Salgınla beraber işgücü katılım oranları gerilerken genç işsizlik oranlarındaki artış hızlanmıştır. 15 yaş ve üzerindeki ekonomik olarak faal nüfusun işgücüne katılımını gösteren **aktivite oranı** 2020 yılı öncesinde artış eğilimi ima ederken, COVID-19 salgınıyla beraber tersine dönmüş ve işgücüne katılım 3 puanın üzerinde gerilemiştir. Söz konusu eğilim 2021 yılının ilk ve ikinci çeyreğinde de devam etmektedir. Benzer şekilde, **uzun dönem işsizlik oranı** göstergesi de 2019 yılına kadar 0,5 puanlık eşik değer altında seyrederken, bu yıldan sonra artmaya başlamış ve 2021 yılı ikinci çeyreğinde 1,4 yüzde puan ile hesaplama döneminin en yüksek değerine ulaşmıştır. En çarpıcı gelişme ise **genç işsizlik oranında** gözlenmektedir; 15-24 yaş gurubundaki üç yıllık gelişimi gösteren bu oran 2019 yılından bu yana artış göstermektedir. Bu eğilim 2021 yılı ilk ve ikinci çeyreğinde de devam etmiş ve genç işsizlik oranı sırasıyla 5,8 ve 5,9 yüzde puan artış göstererek analiz döneminin en yüksek değerine ulaşmıştır. Eşik değer olan 2 yüzde puanlık değişimin çok üzerinde seyreden genç işsizlik oranı COVID-19 salgınının genç nüfus üzerindeki etkisinin çok daha olumsuz olduğunu göstermektedir.

Tablo 1: Türkiye MDG Puan Tablosu

| | Dış Dengesizlik ve Rekabetçilik Göstergeleri | | | | | İç Dengesizlik Göstergeleri | | | | | İstihdam Göstergeleri | | | |
|--------------------------------|--|------------------------------------|--|--|--|-----------------------------|-------------------------|------------------------|-------------------------------|------------------|---------------------------------------|--|--|--|
| | Cari İşlemler Dengesi | Net Uluslararası Yatırım Pozisyonu | Reel Efektif Döviz Kuru | İhracat Payı | Nominal Birim İşgücü Maliyeti Endeksi | Konut Fiyatı Endeksi | Özel Sektör Kredi Akışı | Özel Sektör Borç Stoku | Genel Hükümet Brüt Borç Stoku | İşsizlik Oranı | Finansal Sektör Toplam Yükümlülükleri | Aktivite oranı | Uzun Dönem İşsizlik Oranı | Genç İşsizlik Oranı |
| | GSYH'ye oran - 3 yıllık ortalama | GSYH'ye oran | TÜFE bazlı 3 yıllık değişim | Dünya İhracatına oran - 5 yıllık değişim | 3 yıllık değişim | Reel yıllık değişim | GSYH'ye oran | GSYH'ye oran | GSYH'ye oran | 3 yıllık değişim | Konsolide olmayan - Yıllık değişim | 15+ yaş nüfusa oran - 3 yıllık değişim | 15+ yaş aktif nüfusa oran - 3 yıllık değişim | 15-24 yaş aktif nüfusa oran - 3 yıllık değişim |
| 2011 | -5,5 | -37,7 | -7,0 | 4,3 | 3,1 | -3,6 | 10,4 | 60,7 | 36,1 | 11,9 | 14,0 | 3,0 | -0,3 | -2,1 |
| 2012 | -6,7 | -48,3 | -2,4 | 7,7 | 3,8 | 3,8 | 9,1 | 62,2 | 32,4 | 10,3 | 15,6 | 2,1 | -1,3 | -7,8 |
| 2013 | -6,7 | -40,9 | -16,0 | 4,3 | 3,2 | 5,0 | 12,7 | 71,2 | 31,1 | 9,6 | 22,2 | 2,0 | -1,0 | -3,0 |
| 2014 | -5,1 | -46,5 | 2,3 | 7,7 | 8,7 | 6,3 | 9,6 | 74,2 | 28,4 | 9,6 | 17,3 | 0,6 | -0,5 | -0,6 |
| 2015 | -4,4 | -42,8 | -10,8 | 22,5 | 4,9 | 6,2 | 10,9 | 79,0 | 27,3 | 10,0 | 14,5 | 1,3 | -0,1 | 0,9 |
| 2016 | -3,5 | -39,7 | -7,3 | 26,5 | 15,2 | 3,4 | 7,1 | 84,2 | 27,9 | 10,4 | 19,4 | 1,2 | -0,1 | 0,7 |
| 2017 | -3,7 | -51,6 | -18,4 | 12,6 | 5,2 | -2,5 | 9,1 | 83,6 | 27,9 | 10,7 | 21,1 | 2,3 | 0,3 | 2,8 |
| 2018 | -3,6 | -43,3 | -22,9 | 6,4 | 3,3 | -13,2 | 2,3 | 82,4 | 30,1 | 10,9 | 22,2 | 1,9 | 0,3 | 1,6 |
| 2019 | -2,3 | -41,4 | -18,5 | 8,6 | -2,0 | -1,6 | 3,0 | 79,5 | 32,6 | 11,8 | 23,1 | 0,9 | 1,0 | 5,7 |
| 2020 | -2,3 | -54,6 | -27,9 | 5,6 | -2,7 | 13,8 | 10,3 | 89,1 | 39,7 | 12,6 | 42,7 | -3,5 | 0,9 | 4,3 |
| 2021-Q1 | -1,9 | -44,2 | -22,8 | 5,2 | -4,8 | 14,2 | 7,7 | 89,3 | 40,3 | 12,8 | 40,8 | -3,6 | 1,1 | 5,8 |
| 2021-Q2 | -1,5 | -38,5 | -23,6 | 7,0 | -6,4 | 10,4 | 4,6 | 84,8 | 38,4 | 13,0 | 27,8 | -3,0 | 1,4 | 5,9 |
| AB ülkeleri için eşik değerler | %-4/6 | -35% | %+/-5 (Euro Bölgesi) %+/-11 (Euro Bölgesi Dışı) | %-6 | %9 (Euro Bölgesi) %12 (Euro Bölgesi Dışı) | %6 | %14 | %133 | %60 | %10 | %16,5 | -0,2 puan | 0,5 puan | 2 puan |

Kaynak: TÜİK, TCMB, HMB, WTO ve TEPAV hesaplamaları